

بنام خداوند بخشنده مهربان

رضایت و برائت

تعريف رضایت نامه

□ رضایت نامه امضاء مدرکي است که بیمار قبل از انجام هر گونه اقدامات درمانی، از کلیه خطرات عمل، راههای درمانی و جایگزین و خطرات آن توسط پزشک آگاهی یابد.

رضایتنامه به صرف امضای بیمار معتبر نیست بلکه بیمار باید در مورد آنچه که بدان رضایت داده است آگاهی و بینش کافی داشته باشد. لذا این هدف نیز صرفاً "با آموزش بیمار امکان پذیر است."

در حقیقت رضایت نامه یعنی آموزش بیمار نه وسیله دفاعی پزشک

□ اعتبار رضایت نامه

Validity of consent

رضایت باید:

□ -آزادانه و حقیقی باشد (رضایت آگاهانه)

- نتایج و عوارض احتمالی درمان بیان شود و در پرونده ثبت شود

- متن رضایت نامه قابل فهم ، بدون توسل به زور، ترسانیدن یا فریب باشد

هرگونه درمان بدون رضایت بیمار تجاوز به حقوق او محسوب میگردد و قابل طرح در محکمه میباشد.

شرکت بیمار در خصوص نوع درمان خود یعنی شریک در نتیجه نهایی .

□ به عنوان یک قاعده کلی ، معالجه و درمان بدون رضایت بیمار به جز در موارد اضطراری (اورژانس) ، امری غیر قانونی است ؛ بر خلاف گذشته که پزشکان اعتقاد داشتند چون درمان به سود بیمار است می توان وی را به انجام آن مجبور کرد .

مسئولیت پزشك در اخذ رضایتنامه

□ مسئولیت جزایی پزشك ، با وجود رضایت بیمار کاملاً از بین نمی رود . به عبارت دیگر رضایت بیمار شرط لازم اما نه کافی برای تبرئه پزشك است .

در کدام حالت پزشك مسؤليت جزائي و مدني نخواهد داشت:

□ در صورت رعايت موازين علمي و فني و نظامات دولتي و در صورت اخذ رضايست از بيمار اعمال پزشكي جرم محسوب نمي شود ؛ فلذا مسؤليت كيفري پزشك منتفي خواهد بود و در صورت اخذ برائت قبل از عمل ، مسؤليت مدني وي نيز ساقط خواهد شد .

اقسام رضایت

Forms of Consent

1- رضایت نامه تلویحی (ضمنی)

Implied consent

2- رضایت اظهاری (صریح)

Express consent

3- رضایت در موارد خاص

Consent in special cases

رضایت تلویحی (ضمنی): هم اینکه بیماری از بین پزشکان متعدد فرد خاصی را انتخاب کرده و جهت معاینه به مطب او مراجعه می کند نشانه رضایت ضمنی وی جهت انجام اقدامات تشخیصی درمانی است.

رضایت شفاهی: گاهی پزشک قبل از انجام معاینه خاصی نوع و شیوه معاینه را برای بیمار توضیح می دهد و از او برای انجام آن رضایت می گیرد. بهتر است در این مواقع شخص سومی هم (ترجیحاً هم جنس بیمار باشد) در هنگام معاینه حضور داشته باشد، از دسته این معاینات موارد معاینه هایمن و مقعد است.

□ **رضایت کتبی:** در مواردی که اقدامات تشخیصی و درمانی ریسک بالا و یا احتمال خطر بالا دارند رضایت کتبی گرفته می شود و در پرونده بیمار ضمیمه می گردد، مانند اعمال جراحی آنژیوگرافی، لاپاراسکوپی، بیهوشی و درمان نازائی و ...

تعريف:

هیچ عملی را برای شخص نمی توان انجام داد مگر اینکه :

قانون انجام آنرا مجاز کرده باشد (طبق رویه قضائی اصل ضرورت اثبات شود) یا شخص رضایت داشته باشد.

✓ رضایت نامه یعنی اخذ اجازه از بیمار توسط پزشک **قبل** از انجام هر گونه اقدام پزشکی

✓ اخذ یا جلب **رضایت آگاهانه** از بیمار حقی است که نزد وی محفوظ می باشد.

✓ مراجعه بیمار به پزشک ← برقراری نوعی قرارداد ← ضمانت صحت این قرارداد ← رضایت طرفین

✓ رضایتنامه وسیله ای برای **آموزش** به بیمار است.

هدف از اخذ رضایتنامه :

□ راهی برای پیشگیری از طرح دعوی علیه پزشک

(Preventive medicine).

□ اخذ رضایتنامه به این قصد **ارزش چندانی ندارد** چون

اثبات اخذ رضایت آگاهانه و معتبر از دیدگاه قانون

(Valid Consent) در بیشتر موارد دشوار و حتی غیر

ممکن می باشد.

فرد رضایت دهنده می بایست:

الف) عاقل باشد.

ب) بالغ باشد.

ج) دارای صلاحیت حقوقی و قانونی باشد.

نکته:

گاهی رضایت یک فرد به تنهایی کافی نیست و این موضوع مربوط به مواردی است که در **زندگی مشترک زن و مرد** تأثیرگذار می باشد. مانند بستن لوله های رحم - سقط جنین درمانی و درمانی نازایی یا هیستریکتومی که در این موارد رضایت زن (بیمار) و شوهر وی لازم است.

گرفتن رضایت در کودکان:

۱- در موارد اورژانس که جان کودک در خطر است، گرفتن رضایت لازم نیست.

۲- رضایت دهنده شامل پدر و یا برادر و خواهر و یا سرپرست و قیم قانونی خواهند بود (با شرایط سلامت عقلی، بالغ بودن و ...) و متأسفانه مادر در حضور افراد فوق نمی تواند رضایت دهنده باشد مگر اینکه طبق حکم دادگاه دارای سرپرستی (قیومت) قانونی باشد.

□ ۳- اگر بیمار کودک باشد و بستگان حاضر به اقدامات درمانی نباشند و کودک را نیز ترخیص نمی نمایند سه نفر پزشک با هر نوع تخصص حاضر در مرکز درمانی قضایا را صورت جلسه می کنند، توضیح می دهند، یک نسخه در پرونده بیمار گذاشته می شود و نسخه دیگری تحویل مدیریت بیمارستان برای پیگیری قانونی می گردد. پس از نوشتن گزارش بلافاصله پزشکان کار درمان را شروع می کنند و مراتب به اطلاع مقام قضایی اعلام می گردد.

در چه مواردی گرفتن رضایت ضرورتی ندارد؟

الف - اخذ رضایت نامه و برائت نامه در موارد اورژانس های پزشکی لازم نیست.

اورژانس در پزشکی یعنی وضعیت غیر منتظره و معمولاً خطرناکی است که خواستار اقدام فوری و مداخله پزشکی جهت حفظ جان بیمار است.

ب - شامل مواردی است که تمام یا قسمتی از جامعه در معرض خطر قرار می گیرند مانند:

۱- معاینه بهداشتی از دانش آموزان مدارس و زندانیان (در زندان) و کارگران و کارکنان اردوگاهها و کسبه و تولیدکنندگان و فروشندگان مواد غذایی

۲- داوطلبان ازدواج

□۳- مسافرینی که از خارج به کشور می آیند

□۴- افرادی که دست به خودکشی زده اند

□۵- اپیدمی یک بیمار مسری

□۶- چنانچه متهم یا فرد دیگری از جانب دادگاه به پزشکی قانونی معرفی شده اخذ رضایت از او برای انجام معاینه ضرورت ندارد.

□۷- در مواردی که پزشکی قانونی جهت بررسی بیشتر نامبرده را به متخصص معرفی می کند هم رضایت ضرورت نیست.

شیوه گرفتن رضایت کتبی

- ۱- در رضایت نامه باید نام و نام خانوادگی و نام پدر و شمار شناسنامه و محل صدور (بیمار) و همچنین مشخصات فرد رضایت دهنده (خود بیمار و یا فرد دیگر) ذکر شود.
- ۲- رضایت نامه باید به امضاء (خود بیمار یا فرد رضایت دهنده) برسد. امضاء شامل نوشتن نام و نام خانوادگی و ذکر تاریخ و ساعت است. در مواردی که بیمار یا رضایت دهنده بی سواد است از انگشت سبابه دست او اثر انگشت گرفته می شود.
- ۳- در مواردی که لازم است اقدام درمانی و یا تشخیصی صورت گیرد بهتر است موضوع، نوع بیماری و یا نوع اقدامی که قرار است انجام گیرد به طور دقیق و خلاصه ذکر شود. مثلاً نوشته شود «برای انجام عمل بستن لوله های رحم خانم ... رضایت داریم.»

□ ۴- در موارد باخطر بالا در جهت اخذ یک «رضایت آگاهانه» نیز موضوع خطر دقیقاً توسط شخص پزشک معالج و یا همکار نزدیک وی به بیمار و سرپرستان او توضیح داده می شود و در رضایت نامه ذکر می گردد. مثلاً نوشته شود «با توجه به درمان نازایی خطرات همراه ناخواسته ای می تواند باشد لذا رضایت داریم که ...» و یا «نظر به اینکه عمل جراحی سرطان به طور ناخواسته می تواند همراه خطرات و عوارض باشد رضایت داریم که ...»

ذکر ماده قانونی زیر خالی از فایده نیست:

ماده ۵۹ قانون مجازات اسلامی: بند ۲) هر نوع عمل جراحی یا طبی مشروع که با رضایت شخص یا اولیاء یا سرپرستان یا نمایندگان قانونی آن و رعایت موازین فنی و علمی و نظامات دولتی انجام شود (جرم نیست) در موارد فوری (اورژانس ها) اخذ رضایت ضروری نخواهد بود.

ماده ۳۲۱ قانونی مجازات اسلامی:

هرگاه طبیعی یا ... قبل از شروع درمان از
مریض یا ولی او ... براءت حاصل نماید، عهده
دار خسارت پدید آمده نخواهد بود.

ماده ۶۰ قانونی مجازات اسلامی:

چنانچه طبیب قبل از شروع درمان یا اعمال جراحی از مریض یا ولی او براءت حاصل نموده باشد، ضامن خسارت جانی یا مالی یا نقص عضو نیست و در موارد فوری که اجازه گرفتن ممکن نباشد پزشک ضامن نیست.

ماده ۳۱۹ قانونی مجازات اسلامی:

هرگاه طبیبی گرچه حاذق و متخصص باشد در معالجه‌هایی که شخصاً انجام می‌دهد یا دستور آن را صادر می‌کند هر چند با اذن (رضایت - اجازه) مریض یا ولی (سرپرست) او باشد، باعث تلف جان یا نقص عضو یا خسارت مالی شود ضامن است.

چگونه برائت بگیریم؟

- ۱- مشخصات کامل بیمار و سرپرست او (در مواردی که بیمار بیهوش است و یا کودک است و یا صلاحیت دادن رضایت و برائت را ندارد و ...) همراه با تاریخ و ساعت ذکر شوند.
- ۲- نام و مشخصات پزشک و همچنین تیم درمانگر (تحت عنوان گروه پزشک همکار دکتر X) و نام مرکز درمانی قید گردد.
- ۳- از زبان بیمار و سرپرست او شرح داده شود که دقیقاً متوجه نوع بیماری و عوارض آن هستند و آگاهانه نه تنها رضایت به انجام کار دارند و بلکه پزشک و تیم درمانگر را «بری الذمه» می نمایند. البته فرم مربوطه مانند رضایت نامه به امضاء و تصدیق بیمار و سرپرست و شهود و ... برسد.

نکته آخر

بیمار و سرپرست او به پزشک اعتماد دارند، به او اجازه می‌دهند که عمل جراحی را انجام دهد و حتی اگر صلاح دانست «قطع عضو» صورت گیرد. راجع به عوارض ناخواسته درمانی او را «بری ضمه» می‌کنند و دست او را باز می‌گذارند؛ ولی توقع دارند از استانداردهای مناسبی بهره‌مند گردند. آنها برای عوارض ناخواسته «برائت» داده‌اند نه برای قصور پزشکی. پس اگر قصور رخ دهد و موازین علمی رعایت نشوند موضوع همچنان در نظام پزشکی و دادگاه قابل تعقیب است.

اختلاف میان پزشک و بیمار یا بستگان او در خصوص وجود یا عدم رضایت :

□ اثبات رضایت به عهده پزشک (اصل بر عدم است)

□ اخذ رضایت ← اعمال طبی یا جراحی جرم محسوب نمی شوند

مسئولیت کیفری منتفی

مسئولیت مدنی یا برجا

شرایط برائت = شرایط رضایت

- زمان حصول برائت، قبل از اقدام پزشک به درمان یا عمل جراحی باشد.
- اختلاف میان پزشک و بیمار یا بستگان او در خصوص وجود یا عدم برائت :
اثبات برائت به عهده بیمار است.
- نکته : کسب برائت از بیمار و اولیاء در موارد خطرناک با احتمال زیاد مرگ
- برائت + رضایت ← مسؤولیت کیفری و مدنی منتفی

سوال

آیا برای اعمال جراحی
دستگاه تناسلی رضایت همسر
الزامی است ؟

سوال

مادری فرزندش را جهت عمل جراحی به بیمارستان می آورد و مادر بیمار اعلام می کند امکان دسترسی به پدر بیمار نیست از چه کسی باید رضایت را اخذ نمود؟

سوال

مردی همسرش را برای جهت عمل جراحی
معه به بیمارستان می آورد رضایت از چه
کسی باید اخذ شود؟

نکات مهم و قابل توجه

در مواردی که بیمار صغیر و یا محجور است تحصیل رضایت و تکمیل فرم **از پدر و قیم** بیمار ضروری است.

در مواردی که بیمار از نظر جسمی و یا روحی وضعیت و آگاهی مناسبی ندارد و قادر به **ارزیابی مصالح و منافع** خود نیست و یا نمی تواند تصمیمی در مورد جراحی اتخاذ نماید اخذ اجازه در موارد غیرفوری از اولیا بیمار لازم است

اولیا بیمار کسانی هستند که در صورت فوت او **حق مطالبه ارث** دارند.
اخذ فتوکپی شناسنامه یا مدارک شناسایی دیگر بیمار و یا اولیا برای **احراز هویت** آن لازم است.

چنانچه بیمار بجز اولیا توسط اشخاص دیگری از بستگان یا غیر آنان همراهی شده باشد امضاء آن ذیل فرم **بعنوان شاهد** بلااشکال خواهد بود.

با تشکر از حوصله شما